

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1945 kl. 1 em.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10,
i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser
för det kyrkliga kollektiväsendet.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 41, av herrar *Sandegård* och *Andersson, Jones Erik*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning angående ändrade bestämmelser för det kyrkliga kollektiväsendet i syfte att rimligen tillgodose den enskilda församlingens rätt och behov samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från ärkebiskopen och Svenska kyrkans diakonistyrelse. Härjämte har utskottet berett Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund tillfälle att yttra sig över motionen. Vidare har Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse ingivit ett yttrande till utskottet. Andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket en likalydande motion, II: 79, hänvisats, har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från domkapitlen i Uppsala, Lund och Göteborg samt berett vissa kyrkofullmäktige och kyrkoråd tillfälle att yttra sig över motionen. Av dessa utlåtanden har utskottet jämväl tagit del.

Ärkebiskopen framhåller att genom Kungl. Maj:ts prövning av de s. k. riks- och stiftskollekterna (två tredjedelar av samtliga sön- och helgdagar) skänkas skäliga garantier för att kollektändamålen kunna anses vara berättigade. Denna prövning inom ecklesiastikdepartementet behandlas ej som en mer eller mindre tom formalitet. Men det är icke endast en tredjedel av söndagsgudstjänster i kyrkan, som står öppen för församlingen till självvalt kollektupptagande. Vid gudstjänster av extraordinarie natur i eller utom kyrkan äger församlingen full frihet att upptaga kollekt. En omläggning av kollektiväsendet i av motionärerna påkallad riktning synes icke vara behövlig

eller önskvärd, men en översyn av kungl. kungörelsen av den 12 oktober 1917 angående kollekt kunde vara behövlig ur vissa synpunkter. För en sådan erfordras emellertid ingen utredning, och den torde ej heller behöva underställas riksdagens prövning.

Uppsala domkapitel anser i likhet med motionärerna, att lokalförsamlingen icke får betagas sin gamla rätt att själv besluta om upptagande av kollekt för angelägna församlingsändamål, men finner vid omprövning av frågan denna församlingens rätt redan genom nu gällande bestämmelser för kollekters beviljande vara tillräckligt tryggad. En utveckling mot större återhållsamhet vid allmänna kollekters beviljande är dock tydligt märkbar. Domkapitlet anser det icke möjligt att ytterligare beskära de allmänna kollekternas antal och att det är av största vikt, att Konungens rätt att bevilja allmänna kollekt bibehålles oförändrad utan att bindas av nya bestämmelser. Vidare hävdas, att den begränsning av de allmänna kollekternas antal, som motionärerna tydligen åsyfta, vid närmare undersökning visar sig bli minst av allt till gagn för lokalförsamlingen. Ty många av de allmänna kollekt, som Konungen beviljar, stödja ändamål, som visserligen ledas av riks- eller stifts kyrkliga organ men ändå stå direkt i lokalförsamlingens tjänst. Efter att ha redogjort för de ändamål, vartill riks- och stiftskollekterna gå, anför domkapitlet, att påståendet att kollekt icke sällan skulle gå till ändamål, vilka äro det meniga kyrkofolket främmande eller rent av okända, saknar grund. Det påpekas vidare, att det är ett faktum, att i regel de allmänna kollekterna av församlingarna synas omfattas med större intresse än de egentliga församlingskollekterna. Något missnöje med nuvarande ordning med avseende på kollekterna har icke heller förmärkts ute i församlingarna vare sig vid visitationerna eller eljest.

Lunds domkapitel anser att fog knappast torde kunna anses föreligga för verkställandet av den begärda utredningen. Möjligen anser sig domkapitlet kunna förordna en skrivelse till Kungl. Maj:t med framhållande av önskvärdheten av att stor varsamhet bör iakttagas vid beviljande av riks- eller stiftskollekt.

För några år sedan beskar Kungl. Maj:t ganska kraftigt antalet kollekt-dagar. För år 1941 hade domkapitlet sålunda utsatt 45 kollekt-dagar, men för år 1944 allenast 37 sådana dagar. En minskning på nära 20 % av de utav Kungl. Maj:t påbjudna kollekterna har alltså kommit till stånd.

Domkapitlet i Göteborg erinrar om att utredning i fråga om begränsning av kollekterna verkställdes så sent som 1943 med resultat att flera tidigare medgivna kollekt indragits. Någon anledning att nu ånyo utreda hela frågan om de kyrkliga kollekterna synes domkapitlet ej föreligga.

Svenska kyrkans diakonistyrelse hänvisar till en underdånig skrivelse av den 19 november 1940, i vilken styrelsen uttalade sig för att antalet riks-

kollekt icke borde överskrida 35, och till att under åren 1941, 1942 och 1943 rikskollekternas antal också stannat vid detta antal. Även stiftskollekternas antal har under senare år minskat. De omkring 15 sön- och helgdagar, som stå till församlingarnas fria förfogande med avseende på kollekt, torde vara till fyllest. Styrelsen invänder mot det uttalandet i motiveringen för den i ärendet väckta motionen, att kollekterna i en del fall skulle gå till ändamål, som vore för det meniga kyrkfolket väsentligen främmande eller rent av okända, att de beslutande myndigheterna äga tillräcklig kännedom och förtrogenhet med de ändamål, vartill kollekt sökes. Styrelsen hänvisar vidare till ett principuttalande om kollektändamål, som återfinnes i ett styrelsens utlåtande av den 29 oktober 1943. Vidkommande frågan om kontroll över kollektmedlen erinrar styrelsen om kollekttagandes skyldighet att till diakonistytrelsen insända redogörelse för kollektmedlens användning. Dessa redogörelser rekvideras i en del fall från ecklesiastikdepartementet för genomsyn. Vid något tillfälle ha även statsrevisorerna tagit del av diakonistytrelsens handhavande av ifrågavarande angelägenhet.

Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse påpekar att de av Kungl. Maj:t påbjudna kollekterna icke befinna sig i ständigt stigande utan tvärtom. Kungl. Maj:t har under de senaste åren tillämpat en starkt restriktiv praxis beträffande kollektmedgivanden. Föreningen bestrider att kollektmöjligheterna för församlingsändamål äro för ringa samt att någon starkare spänning med avseende på kyrkokollekterna råder mellan lokalförsamlingens intressen å ena sidan och »rikskyrkans», respektive »stiftskyrkans» intressen å den andra.

Svenska stadsförbundet anser att vad motionärerna anfört synes utgöra giltig anledning till en utredning i ämnet.

Landskommunernas förbund anser att antalet kollekt dagar för upptagande av kollekt för tillgodoseende av något den egna församlingens behov på det hela taget torde vara tillräckligt men att likväl behov kan anses föreligga att få klargjort, hur långt domkapitlens rätt att bestämma dagarna för de officiellt påbjudna kollekterna sträcker sig. Som praxis utvecklats har församlingens fria beslutanderätt lidit ett principiellt betänkligt intrång, vilket torde vara anledning nog till en översyn av de bestämmelser, som reglera det kyrkliga kollektiväsendet.

Kyrkofullmäktige i Högalids församling i Stockholm framhålla, att det oavslåligt ökade antalet s. k. rikskollekter uppenbarligen allvarligt inkräktat på församlingens möjligheter att såsom tidigare vid församlingens ordinarie gudstjänstillfällen företaga behövligen insamlingar till dess egna ändamål:

Medan förr flera gånger om året kollekt kunde upptagas till fattiga barns beklädnad, till den frivilliga sjukvården, till sommarvistelse åt behövande barn och andra den egna församlingens sociala verksamhetsgrenar

liksom till kyrkans prydnad och gudstjänstens höjande, låter detta sig numera allt mindre göra på grund av det flitiga påbjudandet av s. k. rikskollekter. Dessa senare förläggas sedan år 1943 i Stockholm till av domkapitlet bestämda helgdagar, vilka i regel väljas sålunda att för församlingen i stort sett endast återstå söndagar under sommaren eller annandagar, då kyrkosökarnas antal i regel är mindre än vanligt. Tidigare stod det församlingen fritt att ifråga om de flesta rikskollekterna förlägga dem till dagar, som församlingen själv beslutade.

Genom dylika av överordnad myndighet givna och på oklara rättsgrunder vilande förständiganden om kollekter ha — framhålla fullmäktige vidare — dessa från början frivilliga penningssammanskott alltmera förlorat sin ursprungliga karaktär av ett glatt och villigt offer:

Kollektivväsendet har blivit en slentrian, som ytterligare framhäves, genom att församlingen högst ofullständigt underrättas om de påbjudna kollekternas ändamål, användande och redovisning. Ett kollektcirkulär utsändes för uppläsning å predikstolen den dag, som av domkapitlet fastställts för kollektens upptagande, varefter församlingen endast har att insända de erhållna kollektmedlen.

Kyrkofullmäktige framhålla till sist, att de finna det ur olika synpunkter bäst, om de enskilda församlingarna på detta område återfinge sin forna självbestämmanderätt och att s. k. rikskollekter, i fråga om vilkas upptagande det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta, måtte inskränkas till att uteslutande gälla sådana gemensamt kyrkliga organ för särskilda uppgifter, vilka försetts med av Kungl. Maj:t givna stadgar. En utredning i motionens syfte synes därför påkallad. Om möjligt borde den även omfatta frågan om de rättsliga grunderna för den inskränkning i fråga om församlingarnas självstyrelse, som senare tiders förfoganden över kollektträten innebär.

Kyrkofullmäktige i Caroli församling i Borås förklara, att med hänsyn till förhållandena i församlingen någon ändrad lagstiftning knappast är påkallad.

Kyrkorådet i Sollefteå förklarar sig intet hava att erinra mot motionens yrkande om utredning angående ändrade bestämmelser för det kyrkliga kollektivväsendet.

För egen del får utskottet anföra:

Även om en mera restriktiv praxis under senare tid i viss mån inskränkt de kyrkokollekter, vars ändamål prövas av Kungl. Maj:t, och det kan anses att den tredjedel av sön- och helgdagar — i regel de ur kollektsynpunkt minst givande — som numera synes stå till buds för församlingskollekter, kan vara till fyllest, vill utskottet som sin mening framhålla, att det centrala bestämmandet av vilka dagar, som skola reserveras för stifts- och rikskollekter, dock beskär församlingarnas rättigheter. Det torde ej heller kunna undgås att sådana allmänna kollekter stundom kunna för församlingsmedlemmarna te sig mindre angelägna. Utskottet, som i likhet med motionä-

rerna finner det angeläget att den enskilda församlingens rätt att besluta om kollekter icke för starkt kringskäres, får hemställa,

att första kammaren för sin del ville besluta att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning angående ändrade bestämmelser för det kyrkliga kollektivväsendet i syfte att rimligen tillgodose den enskilda församlingens rätt och behov samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 18 april 1945.

På utskottets vägnar:

HERMAN ERICSSON.

Närvarande: Herrar *Ericsson, Persson, Söderkvist, Lodenius, Fahlander, Nilsson, Arrhén* och *Englund*.